

Doç. Dr. HÜNER TUNCER

TRABLUSGARP
ve
BALKAN SAVAŞLARI
(1911-1913)

İstanbul, 2018

Tarihçi
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları • 127

Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakođlu

Editör
Necip Azakođlu

Yayına Hazırlayan
Nevin Azakođlu

Kapak ve sayfa tasarımı
Çađlar Yalçın

Birinci Baskı: İstanbul, Ekim 2018

Boyutlar: 13,5 x 21 cm
Sayfa sayısı: 128

ISBN: 978-975-2466-21-0

Baskı ve cilt
İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri
Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8 Yenibosna
BAHÇELİEVLER-İSTANBUL
+90 (212) 496 11 11
Sertifika no: 10614

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
Sertifika No: 17618

Moda Caddesi No: 104/A Moda/Kadıköy-İSTANBUL
Tel: 0216 418 68 86 GSM: 0530 370 74 11
www.tarihcikitabevi.com info@tarihcikitabevi.com

 tarihcikitabevi

 TarihciKitabevi

 tarihcikitabevi

Doç. Dr. HÜNER TUNCER

TRABLUSGARP
ve
BALKAN SAVAŞLARI
(1911-1913)

İstanbul, 2018

Tarihçi
Kitabevi

Hüner Tuncer, TED Ankara Koleji'ni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. 1971-1975 yıllarında Siyasal Bilgiler Fakültesi "Uluslararası İlişkiler" Kürsüsü'nde **Asistanlık** görevinde bulundu ve "Uluslararası İlişkiler" dalında "**doktora**" derecesini aldı. 1975-1977 yıllarında yüksek lisans öğrenimi gördüğü **Viyana Diploması Akademisi**'nden 1977'de mezun oldu.

1977-1997 yıllarında Dışişleri Bakanlığı'nda diplomat olarak görev yaptı. Yurtdışında görev yaptığı yerler şunlardı: Kopenhag Büyükelçiliği, Meksiko Büyükelçiliği, Milano Başkonsolosluğu, Oslo Büyükelçiliği ve Pretoria (Güney Afrika) Büyükelçiliği.

1997-1998 yıllarında "**Kültür Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı**" görevinde bulundu. Kasım 1998'de "**Siyasî Tarih Doçenti**" unvanını aldı. 1998-1999 yıllarında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde ve ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yarı-zamanlı öğretim üyeliği yaptı. 1999-2003 yıllarında Ankara Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tam-zamanlı öğretim üyeliği ve "Bölüm Başkanlığı" görevlerinde bulundu. 2003-2007 yıllarında ODTÜ Tarih Bölümü'nde yarı-zamanlı öğretim üyeliği, 2008-2009 yıllarında da Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yarı-zamanlı öğretim üyeliği yaptı. 2014-2015'te Ufuk Üniversitesi'nde yarı-zamanlı öğretim üyeliği yaptı.

Ödülleri:

2009 yılında "**Avusturya Devleti Bilim ve Sanat Şeref Nişanı**"'nı aldı.

2010'da "**Viyana Diploması Akademisi Mezunları Şeref Listesi**"'nde yer aldı.

2013'te "Metternich'in Osmanlı Politikası, 1815-1848" isimli eseriyle Sosyal Bilimler dalında "**2013 Yunus Nadi Ödülü**"'nü aldı.

Doç. Dr. Hüner Tuncer'in yayımlanmış eserleri:

1- *Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1996. **2-** *Irkıçlıktan Özgürlüğe, Güney Afrika, Çağdaş Yayınları*, İstanbul, 1997. **3-** *Dr. Hadiye Tuncer'e Armağan*, Sanat Kitabevi, Ankara, 1999. **4-** *Çözemediklerimiz*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000. **5-** *19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000. **6-** *İdealler Kuşağı'ndan bir Örnek: Dr. Hadiye Tuncer*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2002. **7-** *Doğu Sorunu ve Büyük Güçler, 1853-1878*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003. **8-** *Eski ve Yeni Diploması*, 4. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005. **9-** *Küresel Diploması*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2006. **10-** *İç Politikadan Dış Politikaya Türkiye'nin Sorunları ve Küreselleşme*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006. **11-** *Bir Kadın Diplomatin Anıları*, Logos Yayınları, İstanbul, 2007. **12-** *Osmanlı-Avusturya İlişkileri, 1789-1853*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2008. **13-** *Diplomasinin Evrimi, Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasıya...*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009. **14-** *Osmanlı Devleti ve Büyük Güçler, 1815-1878*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2009. **15-** *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, 3. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2010. **16-** *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu, Osmanlı İmparatorluğu ve Birinci Dünya Savaşı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2011. **17-** *Atatürkçü Dış Politika*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Haziran 2011. **18-** *Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı, 1878-1914*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2011. **19-** *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950)*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2012. **20-** *Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm?..*, Genişletilmiş 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2012. **21-** *Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Genişletilmiş 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2013 (*2013 Yunus Nadi Ödülü'nü kazandı*). **22-** *Menderes'in Dış Politikası, Batı'nın Güdümündeki Türkiye*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2013. **23-** *27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türk Dış Politikası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014. **24-** *İki Darbe Arasında Türk Dış Politikası, 1971-1980*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014. **25-** *Das osmanische Reich und Metternichs Polititik*, çev. Mehmet Tahir Öncü, Verlag Frank und Timme, Berlin, 2014. **26-** *Kırım, Savaş ve Diploması (1853-1856)*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, Eylül 2015. **27-** *Özal'ın Dış Politikası (1983-1989)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2015. **29-** *Küreselleşme Döneminde Türk Dış Politikası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Haziran 2016. **28-** *I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Sonu*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2016. **29-** *Türk Dış Politikası, 1. Cilt (1789-1920)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2017. **30-** *Türk Dış Politikası, 2. Cilt (1920-2002)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2017.

Doç. Dr. Tuncer'in; siyasi tarih, uluslararası ilişkiler ve Türk dış politikası konularında yayımlanmış olan çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

I. TRABLUSGARP SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ	9
• <i>İkinci Meşrutiyet'in İlanı (24 Temmuz 1908)</i>	9
• <i>31 Mart Ayaklanması (1909) ve "Hareket Ordusu"</i>	12
II. TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912)	15
• <i>Osmanlı'nın Elinden Çıkan Bosna-Hersek, Bulgaristan, Girit ve Arnavutluk (1908-1912)</i>	15
• <i>Savaş Öncesinde Trablusgarp ve Büyük Güçler</i>	17
• <i>Savaş Öncesinde Trablusgarp'ın Durumu</i>	19
• <i>İtalya'nın Ültimatomu (28 Eylül 1911)</i>	21
• <i>İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne Savaş İlanı (29 Eylül 1911)</i>	23
• <i>Trablusgarp Savaşı'nın Seyri</i>	24
• <i>İtalyanların Savaşı Trablusgarp Dışına Yayma Çabaları</i>	28
• <i>Uşi Barış Antlaşması (15 Ekim 1912)</i>	30
• <i>Trablusgarp Savaşı'nın Kısa Bir Değerlendirmesi</i>	31
III. TRABLUSGARP SAVAŞI'NDA MUSTAFA KEMAL	32
IV. BALKAN SAVAŞLARI (1912-1913)	36
• <i>Berlin Antlaşması'nda Balkanlar (13 Temmuz 1878)</i>	36
• <i>Balkan İttifakı (1912)</i>	39
• <i>Üçlü İtilaf ile Üçlü İttifak Devletlerinin Balkan Savaşı Öncesindeki Tutumları</i>	43
V. BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI (8 Ekim 1912)	45
• <i>Balkan Savaşı Başında Osmanlı Devleti'nin Durumu</i>	45

• <i>Mustafa Kemal'in Balkan Savaşı'na İlişkin Öngörüsü</i>	47
• <i>Bulgarlarla Trakya'da Savaş (18 Ekim 1912)</i>	48
• <i>Kırklareli Muharebesi (21-23 Ekim 1912)</i>	49
• <i>Lüleburgaz Muharebesi (28 Ekim-2 Kasım 1912)</i>	51
• <i>Çatalca Muharebesi (17-18 Kasım 1912)</i>	53
• <i>Ateşkes Görüşmeleri (25 Kasım-3 Aralık 1912)</i>	54
VI. MAKEDONYA'DA SAVAŞ	56
• <i>Osmanlı-Karadağ Savaşı (8 Ekim 1912)</i>	56
• <i>Yunanlılarla Sarantaporon (Sarantaporos) Muharebesi (9-10 Ekim 1912)</i>	57
• <i>Yunanlılarla Serfiçe Muharebesi (21-23 Ekim 1912) ve Yenice Muharebesi (1-2 Kasım 1912)</i>	58
• <i>Sırp larla Kumanova Muharebesi (23-24 Ekim 1912)</i>	59
• <i>Üsküp'ün Yitirilişi (26 Ekim 1912) ve Sırp larla Pirlepe Muharebesi (3-5 Kasım 1912)</i>	62
• <i>Selanik'in Yitirilişi (9 Kasım 1912)</i>	63
• <i>Sırp larla Manastır Muharebesi (15-18 Kasım 1912)</i>	65
• <i>Yunanlılarla Denizde Savaş (Ekim-Aralık 1912)</i>	66
VII. LONDRA BARIŞ KONFERANSLARI (16 Aralık 1912-28 Ocak 1913)	68
VIII. BALKANLAR'DA YENİDEN SAVAŞ (4 Şubat 1913)	72
• <i>Bulgarlarla Bolayır Muharebesi (8 Şubat 1913) ve Mustafa Kemal</i>	72
• <i>Mustafa Kemal'in Edirne'nin Kurtarılması Hususunda Sadaret'e ve Başkomutanlık'a Gönderdiği 17/18 Şubat 1913 Tarihli Yazı</i>	74
• <i>Yunanlılarla Yanya Muharebesi (5-6 Mart 1913)</i>	75
• <i>Sırp larla Arnavutluk Muharebesi (26 Mart 1913)</i>	76
• <i>Edirne'nin Bulgarların Eline Geç işi (26 Mart 1913)</i>	77
• <i>Bulgarlarla Çatalca Muharebesi (5 Şubat-2 Nisan 1913)</i>	78
• <i>Karadağlılarla İşkodra Muharebesi (6 Şubat-22 Nisan 1913)</i>	79
• <i>Londra Barış Antlaşması (30 Mayıs 1913)</i>	80

• <i>Birinci Balkan Savaşı ve Büyük Güçler</i>	81
• <i>Birinci Balkan Savaşı'nın Sonuçları</i>	83
IX. İKİNCİ BALKAN SAVAŞI (29/30 Haziran 1913)	85
• <i>İkinci Balkan Savaşı'nın Nedenleri</i>	85
• <i>Bulgarların Talepleri</i>	86
• <i>Sırpaların Talepleri</i>	87
• <i>Yunanlıların Talepleri</i>	87
• <i>Romenlerin Talepleri</i>	88
• <i>Babiâli Baskını (23 Ocak 1913)</i>	89
• <i>İkinci Balkan Savaşı (29/30 Haziran 1913)</i>	89
• <i>Edirne'nin Kurtuluşu (21 Temmuz 1913)</i>	92
• <i>Bükreş Barış Antlaşması (10 Ağustos 1913)</i>	94
• <i>İstanbul Antlaşması (30 Eylül 1913)</i>	97
• <i>İkinci Balkan Savaşı ve Büyük Güçler</i>	98
• <i>İkinci Balkan Savaşı'nın Sonuçları</i>	99
• <i>Mustafa Kemal'in Balkan Savaşlarını Değerlendirmesi</i>	100
X. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN YOL	102
GÖRSELLER	107
KAYNAKÇA	121
DİZİN	125

I

TRABLUSGARP SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ

İkinci Meşrutiyet'in İlanı (24 Temmuz 1908)

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet, Manastır'da "Terakki ve İttihat Cemiyeti" tarafından ilan edilmiş;¹ aynı tarihte Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin Selanik Merkezi, Halifelik makamına bir telgraf çekerek, anayasanın yürürlüğe konmasını ve Meclis-i Mebusan'ın toplantıya çağrılmasını istemişti. Bunun üzerine Padişah II. Abdülhamit, Nazırlar Kurulu'nun toplanmasına karar vermiş; Sadrazam Mehmet Sait Paşa'nın başkanlığında toplanan Nazırlar Kurulu,² esasen var olan anayasanın yürürlüğe konmasını ve çalışmalarına son verilmiş olan Meclis-i Mebusan'ın toplantıya çağrılmasını kararlaştırmıştı. II. Abdülhamit, 24 Temmuz 1908'de bir fermanla Meşrutiyet yönetimini ikinci kez ilan etti;³ bu arada Terakki ve İttihat Cemiyeti de ismini yeniden "İttihat ve Terakki Cemiyeti" olarak değiştirdi.

-
- 1 Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin biri Paris'te, öteki Selanik'te olmak üzere iki genel merkezi vardı. İki genel merkezin ortak bir lideri bulunmamaktaydı. Terakki ve İttihat Cemiyeti, istibdat (baskı) rejiminin yıkılmasını istiyordu. Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin dayandığı başlıca ilkeler; İslamcılık, Türkçülük ve Osmanlılık'tı.
  - 2 Mehmet Sait Paşa, II. Meşrutiyet'in ilk sadrazamıydı.
  - 3 II. Abdülhamit (1876-1909), 31 Ağustos 1876'da Osmanlı tahtına çıkmıştı. Abdülhamit'in sadrazamlığa getirdiği Mithat Paşa, devletin varlığı için tek kurtuluş yolunun meşrutiyet yönetimi olduğu görüşündeydi. Kanun-ı Esasî, 23 Aralık 1876'da törenle ilan edildi.

İttihat ve Terakki, II. Abdülhamit'in padişahlığına itiraz etmekteydi. Böylece ortaya çıkan düzen, İttihat ve Terakki ile Abdülhamit arasındaki bir uzlaşma görünümündeydi. İttihatçılar, iktidarı bizzat ele alamamıştı, çünkü bunlar, genellikle küçük rütbeli subaylar ile kıdemsiz memurlardı. Öte yandan Babîali Paşaları da, iktidarı kolay kolay başkalarına bırakmaya niyetli değildi. İttihat ve Terakki, iktidarı ele geçirememekle birlikte; hangi Paşaların Hükümet'te yer alacaklarını kararlaştırmakta ve arka planda kalarak, bu Paşalara yapmaları ya da yapmamaları gerekenler konusunda yönergeler vermekteydi.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra 5 Ağustos 1908'de, Kâmil Paşa sadrazamlığa getirildi.⁴ Kâmil Paşa, Meşrutiyet yönetiminden yana olan bir kişi değildi, çünkü onun görüşüne göre, halkın bilgi düzeyi bu rejimi algılayabilmekten uzaktı. Kâmil Paşa Hükümeti'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden hiç kimse yer almamıştı; ancak, Cemiyet bir bildiri yayımlayarak, yeni Hükümet'i destekleyeceğini duyurdu. Kâmil Paşa Hükümeti'nin kaderi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden göreceği desteğe bağlıydı, zira Osmanlı'da "parti" olarak nitelendirilebilecek tek kuruluş bu cemiyetti.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir lideri yoktu. Talât, Enver ve Cemal Paşalar, bu cemiyetin ileri gelen üyeleri idi.⁵ Enver Paşa, halk açısından giderek bir lider olarak görülmeye başlanmıştı.⁶

4 Kâmil Paşa; 1885-1891, 1895, 1908-1909 ve 1912-1913 yıllarında Sadrazam olarak görev yapmıştı.

5 Talât Paşa (1874-1921), İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul'da örgütlenmesini sağlamıştı. Talât Paşa, Meşrutiyet'in ilanından sonra Edirne Mebusu oldu. İkinci Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti'nde Dahiliye Nazırı olan Talât Paşa (1909-1911); Said Paşa Hükümeti'nde de Posta ve Telgraf Nazırı (1912) olmuştu.

Cemal Paşa (1872-1922), Enver Bey'in "Paşa" ve Harbiye Nazırı olmasının ardından, 1913 yılında "Paşa" unvanını almıştı. Cemal Paşa, Aralık 1913'te Nafia, Şubat 1914'te de Bahriye Nazırlığı'na getirildi.

6 Enver Paşa (1881-1922), Terakki ve İttihat Cemiyeti'ne 12. üye olarak katılmıştı. Enver Paşa, 21 Temmuz 1913'te Edirne'nin Bulgarların işgalinden kurtarılışının ardından, Mustafa Kemal'le birlikte Edirne'ye ilk giren Osmanlı güçlerinin başında yer almıştı. 1914'te Harbiye Nazırlığı'na getirilen Enver Paşa, Sultan Mehmet Reşat'ın yeğeni Emine Naciye Sultan ile evlenerek "damad-ı şehriyari" olmuş; 26 Nisan 1915'te de Harbiye Nazırlığı'nın

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Hükümet'i denetlemek görevini üstlenmişti. Öte yandan, İttihat ve Terakki'nin bir programı da yoktu; yalnızca bir ülküsü vardı; o da istibdadın (baskı yönetimi) devrilmesi ile Meşrutiyet'in yeniden kurulmasıydı.

İttihat ve Terakki'nin denetimi altında Kasım 1908'de seçimler yapılmış ve Meclis'e 240 mebus seçilmişti. 240 mebusun 200'ü Müslüman, 40'ı ise Müslüman olmayanlardı. Meclis-i Mebusan 17 Aralık 1908'de görkemli bir törenle açıldı.

31 Mart Ayaklanması (1909) ve “Hareket Ordusu”

İttihat ve Terakki'ye yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, üyelerinin Meclis'te çoğunlukta olmasına karşın, sadrazamlığı üzerine almamış olması ve devleti perde arkasından yönetmeye çalışmasıydı. Öte yandan, İttihat ve Terakki'ye özellikle dinci çevrelerden gelen eleştiriler yoğunlaşmıştı. İttihatçılara karşıt olan Kıbrıslı Derviş Vahdeti, 10 Kasım 1908'de Volkan Gazetesi'ni çıkarmaya başlamış, 6 Şubat 1909'da da “İttihat-ı Muhammedi” Cemiyeti'ni kurmuştu. Derviş Vahdeti, dini sömürmek yoluyla İttihatçıları devirmeyi amaçlamaktaydı; bu nedenle, Vahdeti'nin kurmuş olduğu İttihat-ı Muhammedi Cemiyeti, İttihat ve Terakki'nin Osmanlıları bir ülkü etrafında toplamalarına karşılık, Muhammed ümmetinin birliğini sağlamayı hedefliyordu.

Şu bir gerçek ki, İkinci Meşrutiyet hareketi sağlam temellere dayanmıyordu. Osmanlı Devleti'nde düşünce özgürlüğüyle beslenmiş bir orta sınıf yoktu. Endüstri gelişmemiş olduğundan işçi sınıfı da yok gibiydi. Halkın çoğunluğunu oluşturan köylüler ise, özgürlük bilincinden yoksundu. Ticaret ve bayındırlık kurumları yabancıların elindeydi. Başka bir deyişle, halk cahildi. İkinci Meşrutiyet'i gerçekleştirenler ise, az sayıda sivil aydınla asker aydıdı.

---

yanı sıra, Padişah adına Başkumandan Vekili olmuştu. Osmanlı ordularının Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde sürekli yenilgiye uğraması sonucunda 14 Ekim 1918'de görevinden ayrılan Enver Paşa, 2 Kasım 1918'de Cemal ve Talât Paşalarla birlikte önce Odesa'ya, oradan da Aralık ayında Berlin'e kaçtı.

KAYNAKÇA

- ANDERSON, M.S., *The Eastern Question, 1774-1923*, Macmillan, London, 1966.
- ANDONYAN, Aram, *Balkan Savaşı*, çev. Zaven Biberyan, ikinci baskı, Aras Yayıncılık, İstanbul, Temmuz 1999.
- ARTUÇ, İbrahim, *Balkan Savaşı*, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, Kasım 1988.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Zabit ve Kumandan ile Hasbihal*, 4. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Mayıs 2006.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam, Mustafa Kemal*, c. I, 17. basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- Balkan Harbi (1912-1913)*, Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, seri No. 4, c. I, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1970.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt II, Kısım I, üçüncü baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt II, Kısım II, üçüncü baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt II, Kısım III, üçüncü baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- ÇAĞAN, Nazmi, "Balkan Harbinde Edirne (1912-1913)", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1965.
- CHILDS, Timothy W., *Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri (1911-1912)*, çev. Deniz Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- CREASY, Edward S., *History of the Ottoman Turks: From the Beginning of Their Empire to the Present Time*, Khayats, Beirut, 1961.
- DAVISON, Roderic H., *Essays in Ottoman and Turkish History, 1774-1923: The Impact of the West*, University of Texas Press, Austin, 1990.

- ERTUNA, Hamdi, *1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.
- GEROLYMATOS, André, *The Balkan Wars*, Basic Books, 2002.
- GLENN, Misha, *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers, 1804-1999*, Viking, New York, 2000.
- HALL, Richard C., *The Balkan Wars, 1912-1913, Prelude to the First World War*, Routledge, London and New York, 2000.
- HOWARD, Harry N., "The Balkan Wars in Perspective: Their Significance for Turkey," *Balkan Studies*, Vol. 3, No. 2, 1962.
- JELAVICH, Barbara, *History of the Balkans*, Vol. 2, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.
- JELAVICH, Barbara, *Russia's Balkan Entanglements, 1806-1914*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.
- KIRALY, Béla and DJORDJEVIC, Dimitrije, ed., *East Central European Society and the Balkan Wars*, Columbia University Press, New York, 1987.
- KOLOĞLU, Orhan, *Trablusgarp Savaşı ve Türk Subayları*, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, 1979.
- KUTAY, Cemal, *Trablusgarp'da Bir Avuç Kahraman*, Posta Kutusu Yayınları, İstanbul, 1978.
- LEWIS, Bernard, *The Emergence of Modern Turkey*, Oxford University Press, London, 1968.
- LORD KINROSS, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, çev. Oral Sander, Sander Yayınları, İstanbul, 1981.
- MEDLICOTT, W.N., *The Congress of Berlin and After; A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement, 1878-1880*, Archon Books, Hamden, Conn., 1963.
- ÖZLÜ, Hüsnü, "Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı-İtalyan Harbi'nde (1911-1912) Trablusgarp'ın İşgali ve Derne Muharebelerinde Binbaşı Mustafa Kemal," *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl 5, c. 5, sayı 16, Eylül 2014, s. 249-271.
- PALMER, Alan, *The Decline of the Ottoman Empire*, J. Murray, New York, 1992.
- PAVLOWITCH, Steven K., *A History of the Balkans, 1804-1945*, Longman, New York, 1999.
- SCHURMAN, Jacob Gould, *The Balkan Wars, 1912-1913*, third edition, Princeton University Press, Princeton, 1916.

- SERTOĞLU, Mithat, "Balkan Savaşı Sonlarında Edirne'nin Kurtarılması Hususunda Hemen Teşebbüse Geçilmesi için Atatürk'ün Harbiye Nezareti'ni Uyarısına Dair Bilinmeyen Bir Belge," *Bellekten*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 2. baskı, c. XXXII, sayı 128, 1968, s. 459-468.
- ŞIVGIN, Hale, *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- TAYLOR, A.J.P., *The Struggle for Mastery in Europe, 1848-1918*, Oxford University Press, Oxford, 1971.
- TURAN, Şerafettin, *Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik*, 2. baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2008.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi, Garp Ordusu Karadağ Cephesi*, c. III, Kısım 3, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1984.
- YAVUZ, Nuri, "Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı," *Akademik Bakış*, c. 1, sayı 2, Yaz 2008.
- YÜCEER, Saime, "Balkan Savaşları ve Mustafa Kemal," *Journal of Turkish Studies*, vol. 43, 2015, s. 238-252.
- ZURCHER, Eric J., *Turkey: A Modern History*, British Academic Press, London, 1993.

DİZİN

- 31 Mart Ayaklanması, 5, 11.
- I. Ferdinand, Bulgaristan Kralı, 15, 40, 47, 54, 76, 81, 85, 101, 119.
- I. Konstantin, Yunanistan Kralı, 85, 89, 119.
- I. Nikola, Karadağ Kralı, 55, 78, 79.
- II. Abdülhamit, Osmanlı Padişahı, 9, 10, 12, 13, 18, 22, 24, 63, 83, 107.
- II. Nikola, Rus Çarı, 17, 39, 118.
- II. Wilhelm, Almanya İmparatoru, 98, 117.
- V. Mehmet Reşat, Osmanlı Padişahı, 10, 12, 13, 48, 88, 107.
- A**
- Abdullah Paşa, Osmanlı Doğu Ordusu Komutanı, 32, 48, 49, 51, 115.
- Ahmet İzzet Paşa, Osmanlı Genelkurmay Başkanı, 45, 46, 92.
- Ali Fethi (Okyar) Bey, 25, 31, 71, 91, 112.
- Ali Rıza Paşa, Osmanlı Batı Ordusu Komutanı, 58, 59, 115.
- Almanya, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 27, 38, 42, 46, 53, 69, 81, 95, 97, 98, 103, 104, 105, 106, 117, 118.
- Arnavutluk, 5, 6, 14, 15, 38, 43, 46, 47, 55, 56, 65, 67, 68, 69, 75, 78, 79, 80, 81, 84, 86, 93, 94, 98, 101, 102, 103.
- Arnavutluk Muharebesi, 6, 75.
- Avusturya-Macaristan, 14, 15, 17, 18, 20, 28, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 68, 69, 78, 79, 80, 81, 94, 95, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 118.
- B**
- Babıâli Baskını, 7, 73, 88.
- Balkan İttifakı, 5, 30, 38, 41, 44, 70, 79.
- Balkanlar, 5, 17, 18, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 55, 65, 68, 71, 74, 78, 80, 81, 82, 88, 95, 97, 98, 99, 104.
- Berlin Antlaşması, 5, 14, 15, 35, 36, 37, 68.

Bingazi, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 26, 27, 29, 32, 100, 113.

Birinci Balkan Savaşı, 45, 47, 50, 53, 62, 75, 79, 80, 82, 85, 86, 91, 94.

Birinci Dünya Savaşı, 4, 11, 15, 106.

Bismarck, Otto von, Almanya Başbakanı 16, 97, 118.

Bolayır Muharebesi, 6, 71.

Bosna-Hersek, 14, 15, 20, 37, 38, 94, 100.

Bükreş Barış Antlaşması, 7, 93.

Bulgaristan, 14, 15, 28, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 48, 50, 54, 67, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 119.

C

Cavit Paşa, 6. Kolordu Komutanı, 64, 65, 75, 116.

Cemal Paşa, 10, 114.

Cezayir, 16.

Ç

Çanakkale Boğazı, 28, 65, 66, 71, 72, 83.

Çatalca Muharebesi, 52, 53, 54, 77.

D

Derne, 16, 20, 24, 26, 27, 33, 34, 111, 122.

Doğu Rumeli, 36, 37.

E

Edirne, 10, 40, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 76,

77, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 98, 99, 117, 121, 123.

Ege Denizi, 66, 79, 83, 89.

Enver Bey (Paşa), 10, 25, 26, 31, 72, 74, 88, 91, 92, 113.

Esat Paşa, Yanya Kolordusu Komutanı, 57, 74, 75, 117.

Esat (Toptani) Paşa, İşkodra Kalesi Komutanı, 78, 117.

F

Fas, 17, 18, 27.

Fransa, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 27, 39, 40, 42, 53, 69, 81, 97, 98, 104, 105, 119.

Franz Joseph, Avusturya-Macaristan İmparatoru, 14, 118.

G

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Osmanlı Sadrazamı, 44, 83, 109.

Girit, 5, 14, 15, 36, 37, 40, 68, 79, 100.

H

“Hareket Ordusu”, 11, 12.

Hasan Rıza Paşa, İşkodra Kalesi Komutanı, 56.

Hasan Tahsin Paşa, Selanik'teki 8. Mürettep Kolordu Komutanı, 56, 57, 58, 62, 63, 116.

İ

İbrahim Hakkı Paşa, Osmanlı Sadrazamı, 19, 21, 108.

İbrahim Paşa, Trablusgarp Valisi ve Kumandanı, 19, 21.

- İkinci Balkan Savaşı, 50, 80, 84, 85, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99.
- İkinci Meşrutiyet, 9, 10, 11.
- İngiltere, 15, 16, 17, 20, 22, 27, 28, 37, 40, 42, 53, 68, 69, 81, 92, 97, 98, 104, 105, 120.
- İşkodra Muharebesi, 78.
- İstanbul Antlaşması, 92, 96, 97.
- İtalya, 5, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 38, 41, 53, 55, 68, 69, 80, 81, 93, 95, 96, 97, 102, 103, 105, 118.
- İttihat ve Terakki Cemiyeti, 9, 10, 11, 88.
- K**
- Karadağ, 29, 35, 36, 37, 40, 41, 47, 54, 55, 56, 67, 71, 78, 93, 94, 97, 99, 102, 103, 119, 123.
- Kırklareli Muharebesi, 48, 49, 50, 51.
- Kumanova Muharebesi, 50, 58, 60.
- L**
- Londra Barış, 77, 79, 92.
- Londra Barış Antlaşması, 77, 79, 92.
- Lüleburgaz Muharebesi, 50, 51, 52.
- M**
- Mahmut Şevket Paşa, Harbiye Nazırı, 12, 23, 24, 25, 31, 32, 73, 74, 88, 91, 110.
- Makedonya, 36, 37, 39, 41, 43, 46, 47, 48, 55, 59, 61, 62, 65, 68, 69, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 94, 99, 101.
- Manastır Muharebesi, 64, 65.
- Mehmet Sait Paşa, Osmanlı Sadrazamı, 9, 21, 108.
- Mehmet Şükrü Paşa, Edirne Kallesi Komutanı, 48, 49, 76, 117.
- Mustafa Kemal, 10, 12, 13, 20, 25, 26, 31, 32, 33, 34, 46, 64, 71, 72, 73, 74, 91, 92, 99, 100, 101, 111, 112, 121, 122, 123.
- N**
- Nazım Paşa, Osmanlı Ordusu Başkomutan Vekili, 48, 50, 51, 52, 54, 114.
- Neşet Bey Kurmay Albay, Trablusgarp Vali Vekili, 24, 25.
- O**
- On İki Ada, 28, 29, 45, 69, 96.
- Osmanlı Devleti, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 54, 55, 62, 64, 67, 68, 69, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 104, 105.
- Osmanlı-Karadağ Savaşı, 55.
- P**
- Pirlepe Muharebesi, 61.
- Poincaré, Raymond, Fransa Başbakanı, 42, 98, 104, 119.

R

Racconigi Antlaşması, 17.
 Rodos, 28, 29.
 Romanya, 28, 34, 36, 37, 38, 41, 71, 85, 87, 88, 90, 93, 94, 95, 98, 99.
 Rusya, 15, 17, 20, 27, 28, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 53, 68, 69, 78, 80, 81, 87, 95, 97, 98, 99, 103, 104, 105, 106.

S

Sait Halim Paşa Osmanlı Sadrazamı, 91, 92, 96, 110.
 Sarantaporon (Sarantaporos) Muharebesi, 6, 56.
 Selanik, 9, 12, 34, 37, 38, 40, 46, 47, 57, 58, 62, 63, 64, 68, 75, 79, 82, 84, 85, 86, 89, 98, 99, 116, 123.
 Serfiçe Muharebesi, 57.
 Sırbistan, 15, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 54, 55, 56, 65, 67, 69, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 102, 103.
 Sünusiler, 24, 25, 33.

T

Talât Paşa, 10, 113.
 Terakki ve İttihat Cemiyeti, 9, 10.
 Tobruk, 32, 33.

Trablusgarp, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 43, 45, 55, 69, 71, 83, 100, 111, 121, 122, 123.
 Trakya, 39, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 54, 59, 68, 77, 82, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 99, 100, 101.
 Tunus, 16, 17.

U

Uşi Barış Antlaşması, 29.

Ü

Üçlü İtilaf, 42.
 Üçlü İttifak, 16, 17, 27, 42, 102.
 Üsküp, 6, 59, 60, 61, 82, 84, 88.

Y

Yanya Muharebesi, 74.
 Yenice Muharebesi, 6, 57, 58.
 Yunanistan, 15, 28, 29, 35, 36, 37, 40, 41, 43, 54, 62, 67, 69, 75, 79, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 98, 99, 102, 119.

Z

Zeki Paşa, Vardar Ordusu Komutanı, 58, 59, 60, 65, 116.